

מה הרקע הגלוי והנסתר של המאורעות? מי האנשים העומדים בראש ההפיכה?

חזיון ברנע"ם

ערבי. דם ערבי לא יותן עליי נשק ערבי. אולם קרתה, כנראה, תקלה בהעברת הפקודה לחזור למצרים. מתוך 2000 הצנחנים שעבד אל-נאצר יעד לפלישה, הספיקו 120 אנשי קומנדו לצנוח באזור לדקיה. 40 מהם היו סוריים, 80 מצריים. בראשם עמד גאל ערייבי, מפקד הקומנדו של צבא רעים. כוחות ההפיכה הערבית אילצו להיכנע, מבלי שתישפך טיפת דם אחד, הודיעה דמשק למחרת.

★ ★ ★

מזכרות מעמדות

עתה כבר היה הקרע גמור. המיסקדה המהפכנית הקימה ממשלה, קראה לסוריה "הרפובליקה הערבית הסוריה". הידיעה שהיא מוכנה להילחם על חירותם וקרא לעצב אל-נאצר, דיקסטור, פושע, שודדים.

ראש הש.ב. עבד אל-חמיד סראג, כפי שצולט ערב האיחוד המצרי-סורי. בתמונה זו הוא נראה בחליפה כהה, מפנה דרך לנשיא סוריה, סוכרי אלקואחלי, ולגמאל עבד אל-נאצר, שערך אז את ביורו הראשון בדמשק.

ממלכת ירדן מיהרה להכיר בממשלה החדשה, ואחריה תורכיה ואיראן. פירוק הרפובליקה הערבית המאוחדת עבר מן המישור הצבאי אל המישור המדיני והמינהלי. במישור זה מצאה את עצמה הממשלה הסורית החדשה של ד"ר מאמון אל-כוכברי מוקפת בעיות לרוב. הבעיה הראשונה הייתה חוסר-הגיונות של הכלכלה הסורית. כדי שתוכל להתקיים במשך החודשים הקרובים, תהיה זקוקה לעזרה כספית גדולה מן חוץ. עזרה זו תבוא, כמעט ללא ספק, מן המערב. כי ממשלת אל-כוכברי הינה ממשלה ימנית קיצונית, שלא השאירה כל ספק בקשר לנטייתיה הפרו-ערביים. רדיו קהיר אף מיהר להאשים את אנגליה באירגון ההפיכה. עובדה היא שאל-כוכברי ביקר לא מוזמן בלונדון ובפאריס — ביקור שהוא מסביר כבילוי אישי.

אופיה של ממשלה זו קבע את קו התעמולה של קהיר. אל-כוכברי עצמו (47) היה ישר-ראש בית הנבחרים בימי אדיב אל-שישקי, ואחת משלוש המפלגות שעליהן מבוססת עתה ממשלתו היא מפלגת השיחורר הלאומי של שישקאלי.

הוא גם היה חבר המשלחת הסורית שחתמה על הסכם האיחוד עם מצרים ואף נבחר כחבר מועצת האומה הרע"מית. אולם עובדות אלה נשכחו עליידי קהיר, שהתעכבה רק על עברו כריאקציונר וכעורך-הדין של ההון הגדול בסוריה.

קבע עבד אל-נאצר בנאום אחריו נאום: המהפכה הסורית היא תנועה ריאקציונית ונצלת, ונצלת מן הסוג השחור ביותר. על כן חייבים המוני העם להתקומם נגד המשטר החדש. היתה זו נימה חרשה במרחב. עד כה היו כל קריאתי-הקרב על טהר תהשיבניזם והלאומניות. אל קאמייה אל-ערביה — הלאומיות הערבית — היתה הדגל היחיד שאליה נקראו המוני הערבים להצטרף. גם עתה המשיך עבד אל-נאצר לנוסף בדגל זה. אולם הוא דיבר יותר ויותר במונחים של מלחמת-מעמדות. מול קציני ההפיכה הסוריים, שנשבעו אף הם בקאמייה אל-ערביה, הרים עבד אל-נאצר את נס השכבות העמליות מול הקאפיטליסטים הנצלניים, הנצלניים, המבקשים להרוס את הישגי הסוציאליזם בסוריה. (המשך בעמוד 21)

הוא ביצע את הפעולה כדי לשים קץ לשחיתות ולעושק, ולהחזיר את הזכויות החוקיות של העם... אנו חוזקים, תודה לאל. ניסינו את כל הדרכים האפשריות לפני ההתפוצצות, ולא מצאנו שום דרך להשתחררות מהמנצלים מלבד דרך החופש. כדי להעלות את המוראל, הוחל בשידור שיריילכת.

כעבור שעהיים כבר השמיע עבד אל-נאצר את תגובתו, מבית השידורי הקאהירי. "המתמרדים בדמשק", הכריז, "בגדו באידיאלים הערביים. אין הם אלא קבוצה ריאקציונית מתבולת. נתתי הוראה לחיילי המחנה הראשון לעלות על דמשק ולחסל את המרידה". המחנה הראשון לא עשה שום דבר כזה. להיפך, מן הצד הישראלי אפשר היה לראותו מוריד את דגל רעים ממוצביו. מדי כמה זקות הפסיק רדיו דמשק את שידור המאשים הטרופים-רע"מיים, כדי להקריא מיברק שנתקבל מאחד המפקדים במחנה הראשון. כל היחידות הצבאיות הנמצאות במוצב אל-קאבון נכונות לפגור כל מעשה תוקפנות נגד סוריה". "מת לתוקפנים — חתום בתי-הספר לשריון". אלה יצליח את תנועתנו המהפכנית הערבית. מפקד חיל הים.

לא היה כל ספק כי כל הצבא — או לפחות חלקו המכריע — מצדד בשעת הקצינים שביצעו את ההפיכה. האם נדברו על כך מקודם? מתקבל יותר על הדעת כי הששה ביצעו צעד, שחבריהם ביחידות האחרות הסכימו לו לאחר-מעשה.

רק במקרה אחד היה לרדיו קהיר מה להשיב למבול ההצטרפויות. הוא ציטט ידיעה של יו.פי. מחלב, כי עקיד (אלוף-מישנה) זיתונה, מפקד אזור החוף, הוקיע את השקרים ששודרו מרדיו דמשק, כאילו האיזור שלו תומך במורדים.

★ ★ ★

המרידה נגמרה?

אכשר היה לעקוב בקלות ובנוחיות אחרי כל התפתחות בהפיכה. כי המלחמה בין דמשק לקהיר התנהלה כולה מעל גלי האתר, לאוזני העולם כולו.

כאשר הפסיקו לדקות ספורות את שירי הלכת, שפכו אש וגופרית מילוליות איש על רעהו. אחי באיחוד הקדוש! קראה קהיר, אחי הערבים, האיחוד שלכם בסכנה. שכנה שכנה מנופפים האימפריאליזם וישראל בסיסה-אימפריאליזם. אתה הוא שתגן על האיחוד... אנו נשמד אתם ונמשיך בדרכנו!

ואילו דמשק הסתפקה בהשמצות מעורפלות על המשטר הרודני שחיבל בזכויות האזרח הסורי וניצל את סוריה לטובתו.

ואו, לפתע, ב-12.30, שידרה דמשק את הודעתה מספר 9: אין מפקדה ההפיכה הערבית העליונה רוצה לפגוע בהישגים הלאומיים הערביים... היא הביאה את ענייני הצבא לפני סגן הנשיא והמפקד העליון (עאמר) אשר גילה הבנה ונקט בצעדים המתאימים לפתרון הבעיות למען האחדות. עיצמת הכוחות המזוינים והרפובליקה הערבית המאוחדת. העניינים הצבאיים חזרו למסלולם. הנכם מאוינים לשידורי הרפובליקה הערבית המאוחדת דמשק. כלומר: נגמרה המרידה. דמשק חזרה להיות חלק מרעים. היה הכרח להאזין פעמיים לנוסח ההודעה, כדי להבין שהקצינים המתמרדים הגיעו לידי פשרה עם עאמר העצור.

מה היתה פשרה זו? לדברי אל-אייאם הדמשקאי, שתיאר את נסיון הפשרה: (קציני ההפיכה) פנו לעבד אל-נאצר, במסגרת האיחוד של רע"ם, להחזרת החרבות לנוגן כדי שהמים יורמו במסלוליהם.

מתוך מאמר זה, ומתוך ההודעה על התחייבות עאמר ופיצול, אפשר לקבוע מה היתה הפשרה שהוגשה, ומה היו דרישות המקוממים.

הפשרה: שהצבא הסורי לא יהיה נתון לדיקטטים ולפיקוח של קהיר, אך יסכים להמשיך קיומה של רעים במתכונתה הראשונה. מזה משתמע כי דרישתם הראשונה של הקצינים היתה קיצונית יותר: פירוק האיחוד והחלפתו, אולי, בקשר פוראטיבי בין שתי הארצות.

★ ★ ★

הצנחנים חוסרו

מאזנים שהעבירו את מחוגי מקלטיהם לקהיר, אוכזבו. בניגוד למה שחיב ההגיון, לא שידרה קהיר את הודעת דמשק על גמר המרד, אלא המשיכה להשמיע שיריילכת צמאירם. הסבר החירה ניתן מפי עבד אל-נאצר עצמו. בפעם השנייה אותו יום, נאם ברדיו. לא תהיה פשרה! הכריז. אנחנו נכבוש את סוריה בחזרה! וכצעד ראשון סירסם צו המדיה את ששת הקצינים המורדים.

הגיבו המורדים: הודעה מספר 9 בטלה!

אתה שעה כבר טובבו גלגלי המכונה הצבאית המצרית במלוא הקיטור. צי המלחמה היה מוכן להרים עוגן, לצאת לסוריה, לנסות ולכבוש בכוח את השלטון מידי המורדים. דמשק לא ידעה זאת עדיין. מכל מקום, לא הוכירה איום זה בשידוריה. אך ביטול הסכם הפשרה עליידי עבד אל-נאצר העמיק את הקרע. במקום להסתפק ברמזים, ולהימנע מלתקוף את מצרים או את עבד אל-נאצר, החלה משיבה לקהיר כגמולה, בשידורי זעם וקללות.

נאצר מדבר מתחנת השידור שלו על האיחוד הלאומי... נאצר שקר! התנועה המהפכנית הערבית צמחה מלב הצבא והעם כדי לשים קץ לאופורטיניזם ולניצול!

במחנה קרמוג ארוז קציני ההפיכה את עאמר ופיצול, צירפו אליהם את השרים הסוריים של הממשלה הרע"מית, הניסו אותם למטוס ונתנו להם להמריא לקהיר. כדי להגביר את הרושם של ששית-חשכון סופית הודיעו קציני המפקדה המהפכנית עליונה: במגמה לשמור על זכויותיהם של הסורים והמצרים, לרגל נסיעתם של האחים המצריים, מתבקשים האנשים שיש להם חובות כספיים או זכויות כלשהן לפנות למיפקדת המשטרה הצבאית — אם כעל החוב הוא איש צבא, ולמשטרה האזרחית — אם הגיל אורח.

ואילו קהיר הודיעה: הנכם מתבקשים להיות ערים ולהאזין לשידורי רעים עד הבוקר, כדי לחזות יחד איתנו בעלות יום חדש, שבו יושמדו אויבי הערבים — שחר של נצחון הרפובליקה שלכם.

כלומר: הפלישה המצרית תחסל את המרידה עוד באותו לילה. תחת זאת באה, למחרת בבוקר, הודעה סורית: חוסלו הצנחנים שעבד אל-נאצר שלה.

מה קרה באותו לילה דרמאטי? מה אירע לפלישה המצרית? התשובה המלאה ניתנה עליידי עבד אל-נאצר עצמו, בנאום שנשא לפני קרוב ל-100 אלף תושבי קהיר.

הוא גילה להם, כי ביום הקודם נתן הוראה ליחידות הצי ולחיל האוויר לנוע לעבר לאדקיה בצפון סוריה, במגמה להנחית ולהצניח כוחות. הצי כבר היה מול חופי סוריה, כאשר הגיעה לקהיר ידיעה מלאדקיה, כי אזור זה עבר לצד המורדים וכי תוך כדי כך נהרגו כמה מנאמניו של עבד אל-נאצר.

תוכנית הנחיתה המצרית היתה מבוססת על ההנחה כי לאדקיה — הנמל היחידי היחידי בסוריה — נמצאת בידי הנאמנות של עקיד זיתונה. במיקרה זה יכול היה הצי להנחית כוחות גדולים, אשר בעצבם נוכחותם ימוטטו את המרידה. במיקרה שהפגנת-הכוח לא היתה מספיקה לברו, היה צריך הצבא שבא ממצרים לכבוש את דמשק בכוח.

ברגע שהגיעה הידיעה על נפילת לאדקיה לידי המורדים, השתבשה התוכנית לחלוטין. הכוח המצרי לא היה מוכן לכבוש ראש-גשר על אדמה עוינת, תוך כדי נחיתה. על כן ניתנה לו הפקודה לחזור לבסיסו. תירץ זאת עבד אל-נאצר: "החלטתי שערבי לא יהרוג